

Fotó **Photo** SZENTIVÁNI JÁNOS
Szöveg **Text** NÉMETH GÁBOR

Elengedett kézzel lakóotthon Perbálon

Arra, ami itt történt, valószínűleg nem lehet elég súlyos szavakat használni.

A halmozottan sérült gyerekek és enyhén értelmi fogyatékos fiatalok számára tervezett perbáli lakóotthon épületegyüttese a magyar építészet – ezúttal talán ne nevezzük művészetnek – szinte valamennyi aktuális problémáját felveti, még hozzá éppen az épület funkciójából eredően a lehető legradikálisabb módon.

Kinek szól egy épület? Milyen nyelven? Ki beszél még tervezőjén kívül ezt a nyelvet? Megtámasztható-e erre a nyelvre az épületet használók csoportja? Kinek tartozik felelőséggel az épület tervezője? Vannak-e határai az úgynevezett művészi szabadságnak? Ha vannak, azok hol húzódnak, és ki fogalmazza-fogalmazhatja meg őket? Van-e értelme olyan hatósági szabályokat érvényesíttetni, amelyek alól az adott terv már a megbízás pillanatában könnyen beláthatóan kivételt képez? Hosszan lehet-

ne folytatni a kérdezősködést, helyette nézzük a részleteket, hiszen, amint az Octogon első számának címlapján írva vagyok, az ördög éppen ott lakik.

Karácsony Tamás és Janesch Péter a Kézenfogva elnevezésű magánalapítvány megbízásából, a nyilvánvalóan észak-európai mintákat követő Fészek-program keretében kapott megbízást az épületegyüttes tervezésére. A kiválasztott telek Perbál kisközség határában van, a legközelebbi lakóházaktól mintegy fél kilométeres távolságra. A község építészetileg átlagosnak nevezhető, az egyes építetők anyagi lehetőségeinek és különféle mintákat követő ízlésének megfelelően szolidan eklektikus, és nyilván a köz- és magánbeszédben rögzített normákkal szabályozott. Ezt a normát – a magyarországi magánépítés kultúrájának akár felületes ismeretében is – lehetetlen és merőben értelmetlen volna ezen az épületen számon kérni, annyi azonban halkan megjeg-

yezhető, hogy a tőle való radikális eltérés föltehetően nagyban megnehezíti egy olyan, a faluval egyébként konkrét fizikai értelemben is jelentős távolságot tartó intézmény akár minimális mértékű integrációját, mint amilyenek az épületegyüttes otthont ad.

Egyszerűbben fogalmazva: Perbálról és az említett normák felől nézve Janesch és Karácsony épülete átláthatatlan funkcióúnak, elzárkózónak, befejezetlennek, ridegnek és barátságtalannak hat, legjobban talán egy ismeretlen célú kutatóintézetnek látszik, ami majd, a kifürkészhetetlen jövőben, kapni fog egy vajszerű árnyalatot. Az itt lakók ugyanis föltehetően mit sem tudnak arról a rafinált viszonyról, ami ezt a tervet a modernista hagyományokhoz, a Bauhaus szellemiségéhez vagy akár a kortárs minimalizmus bizonyos irányzataihoz köti. Ők csak vakolatlan téglát és betont látnak, tömör kerítést, meztelen betonyp-lapot, kifűthe-

tetlennek sejtett tereket a hatalmas üvegfelületek mögött, ha egyáltalán van kedvük közelebb menni hozzá. Én is halom az ingerült választ – az építésznek, ha progresszívnak szereti elgondolni magát, éppen az a feladata, hogy szembe szálljon az épített környezetben tárgyiasuló műveletlenséggel, hogy épületeivel újra tanítson látni, hogy az építészet lehetőségeinek és feladatainak újragondolására készítse mindazokat, akik tervével szembesülnek. Minden egyéb esetben hajlamos volnék elgondolkodni e vélekedés igazáról.

Ez az épület azonban azokkal is szembe száll, akikért készült – és ez sokkal súlyosabb probléma. Azt a nyelvet, amin e terv pöfötegen „őszinte” gesztusai megfogalmazódnak, ezek a gyerekek nem beszélnek. Talán durvának hat: alig beszélnek ugyanis valamilyet. Legtöbbjük számára az élet alapfunkcióinak gyakorlása is csak az itt dolgozók segítségével lehetséges. Az ilyen sérültek számára, ez valószínűleg a szakirodalom nagyon felületes tanulmányozásával, úgy nagyjából fél óra alatt kideríthető, elengedhetetlenül fontos a kifejezetten ingergazdag környezet, és alapvető a balesetveszély forrásainak minél tökéletesebb kizárása. A törés nélküli tizenhat fokos lépcsők; a rézsű nélkül leszakadó, és így balesetveszélyessége miatt tökéletesen funkciótlanná vált, gigantikus betondobogó az udvaron; a puritán, burkolatlan felületek; a jelzés nélkül hagyott, bár utólag legalább védőfóliázott hatalmas ablakok; a minden intimitást nélkülöző egyen-hálók rasztere; a kemény szögletek; a fürdőszobák rideg csempéi; a meztelen villanykörték és a festetlen pozdorjaajtók – mindezek az érzéketlen gesztusok önmagukért beszélnek, és rendkívül ellenszenves tervezői magatartásról árulkodnak.

Janesch és Karácsony terve látszólag azt az építészeti szemlélet közvetíti, amely egyszerre tagadja az identitását kapkodva kereső, ízlés nélküli, kiürült gesztusokkal dolgozó high-tech provincializmust, az állítólag létező polgárságot megcélzó, magát posztmodernnek tartó, buta eklektikát és a zavaros fejű misztikusok giccses folklórépítését. Ez a szemlélet, legalább is minden józan pillanatában, arra utal, hogy a tervezői tudatosság közép-pontjában az adott feladat funkcióelemzése, tehát az épületet majdan használó emberek és intézmények felelős szolgálata jellemzi. Perbálon éppen ez a nehéz munka maradt el, nagyon sok pénzből megépült egy paradoxon – a látszólag elkötelezetten funkcionalista épület valójában a tervezők bizonyára szépen alakuló pályájának gigantikus ornamentalsévé vált.

Lakógép helyett – az önhitt sznobizmus emlékművéé.

Tervezők:
JANESCH PÉTER
ÉS KARÁCSONY TAMÁS

Megbízó:
KÉZENFOGVA ALAPÍTVÁNY

Hands **Let Go** Residential home for handicapped children **in Perbál**

No words are accurate enough to describe what happened. The building-complex of the residential home in Perbál planned for severely handicapped children and mentally handicapped young adults raises, in the most radical way, all current problems of Hungarian architecture (disregard the usual possessive "the art of" structure now), mainly due to the function of the building. Who is this building communicating with? What for? In what language? Who speaks this language besides the designers? Can the users of the building acquire this language? Who is the designer conversing with? Are there limits to the so-called artistic freedom? If so, where do they dwell, and who sets them? Is it worth enforcing official regulations that were obviously easily evaded by the given plan, right at the beginning? An endless row of questions. To no avail. The details perhaps yield partial answers. Tamás Karácsony and Péter Janesch were commissioned by a private fund called Holding Hands, within the framework of the Nest Program, an NGO that unmistakably follows northern European models. The chosen plot is at the fringe of Perbál, a small village some 20 kilometres from Budapest, approximately half a kilometre away from the nearest houses in the village. Architecture in the village can be regarded as average – it is mildly eclectic as a result of the various tastes and financial backgrounds of local inhabitants on the one hand, and also

regulated by traditional norms of private and public consensus on the other hand. Of course it would be nonsense to account for this building tradition in the case of the new construction. Its segregation is already indicated by the concrete physical distance it keeps from the rest of the village. Suffice it to add as a side-note, though, that deviation from the norm makes it a lot more difficult for such an institution to get integrated.

To put it bluntly: looking at what Janesch and Karácsony did in Perbál and regarding it in the light of local consensus and function, it seems incomprehensible and far out – separated and isolated, unfinished, crude and unfriendly. At the most, it resembles a research institution of unknown objectives that might get a beige tint in the inscrutable future. The inhabitants of the building probably do not have the faintest idea of this plan's cunning relation to modernist traditions, to the spirit of Bauhaus, or to certain trends of contemporary minimalism, for that matter. They only see unplastered brick, solid fences, bare concrete surfaces, murky spaces behind glass walls that seem impossible to get heated properly, that is if they feel like going close to these spaces at all. I can hear the exasperated reply too – if an architect likes to think himself progressive, it is exactly his task to confront the lack of sophistication objectified in the built environment, to educate us

(through his buildings) to see again, to make his opponents reconsider what potentials, missions and tasks architecture has in this world. I would always be willing to reflect on the truth of this argument, except for this case. Worst of all, this building also goes against those whom it was built for – a lot graver problem. These children do not speak the language that appears to articulate the "honest" gestures inherent in the ground plan. It might seem crude: these children hardly speak any language at all. For most of them, even to meet the bare necessities and basic functions of life require the help of nursing staff. Conducting a preliminary research in the relevant medical literature for no more than half an hour, one can realise that two criteria are absolutely inevitable in such an institution: an emphatically stimulating environment, and the elimination of any detail that poses potential physical danger. What you have here is steep, long stairs without landing; a gigantic concrete platform in the middle of the yard with deep vertical edges that make it dangerous and consequently devoid of any reasonable function; puritan, untreated surfaces; immense, unmarked windows, safety foiled for protection as an afterthought; a grid of uniform

bedrooms lacking even the slightest intimacy; harsh, acute angles; bleak tiles in the bathrooms; bare bulbs and unpainted chipboard doors – details that speak for themselves and reveal a highly repugnant behaviour from the designers' part. The plan of Janesch and Karácsony seemingly projects an architectural approach that rejects the tasteless high-tech provincialism desperately writhing for identity with devoid gestures on the one hand, and, on the other hand, denies the dumb eclectic trend that focuses on the allegedly prevalent bourgeoisie and regards itself postmodern, as well as the kitch folklore architecture of confused mystic advocates. This approach – at least in its sober moments – refers to the idea that conscious planning focuses on the functional analysis of the given task, which means that it is characterised by a sense of responsibility towards the public and professional institutions who are destined to use the building in the future. It is exactly this difficult task that failed to come about in Perbál. A paradox was built from a reasonably high budget. In actual fact, the seemingly committed functionalist building turned into a gigantic ornament that marks a point in the boldly arching career of two promising architects.

A residential machine – the monument of supercilious snobbism.